

# Mapy współczesnej eksperymentalnej radiofonii

Co dzisiaj oznacza „niezależne” lub „alternatywne” radio? Przygotowując ten numer zastanawialiśmy się między innymi, co takie pojęcie znaczy w kontekście przemian medialnych związanych z przechodzeniem radiofonii do internetu, co znaczy w kontekście przemian instytucjonalnych i estetycznych, dzisiejszego rozwoju sztuki radia oraz muzyki eksperymentalnej. Przygotowując poniższą mapę postanowiliśmy, po pierwsze, skoncentrować się na takich radiostacjach, które w pierwszej kolejności są przestrzeniami współczesnych radio-dźwiękowych eksperymentów. Po drugie, wykluczaliśmy radiostacje, które są bezpośrednio związane z państwowymi sieciami rozgłośni, choć niekiedy z państwowymi instytucjami (zob. Radio MACBA). Po trzecie kierowaliśmy się ich dostępnością dla Was – naszych czytelników. Stąd też – z jednym wyjątkiem (choć podobno możliwym do obejścia) – prezentujemy stacje dostępne w Internecie.

Ponieważ skupialiśmy się w przestrzeniach audialnych eksperymentów na uboczu pozostawiliśmy inne rozumienie tego, czym może być „radio niezależne”, tradycję tzw. *community radios*, o której wspomina w swoim tekście Anna Friz. Tekst ten pokazuje, że istnieje miejsce na dodatkowe badania, zarówno historyczne, jak i współczesne, w których warto by szerzej przyjrzeć się eksperymentalnym formom radiofonii zaangażowanej. W znakomitej *Encyclopedia of Social Movement Media* pod redakcją Johna D. H. Downinga znajdziemy cały szereg haseł oraz kontekstów, które pokazują ogromną paletę możliwości funkcjonowania i oddziaływania w ciągu ostatnich stu lat niezależnych, społecznościowych rozgłośni radiowych na całym świecie<sup>1</sup>. W różnych krajach tego typu rozgłoszenie wciąż nie mają legalnego dostępu do eteru, w innych wiele zależy od szczegółów procesu ubiegania się o licencję. *Community radios* powstają jako głosy najróżniejszych społeczności, mobilizując się wokół różnych aspektów

tożsamości (m.in. religia, grupa etniczna, gender, tożsamość lokalna, poglądy polityczne), a także wokół najróżniejszych doraźnych celów. Z pewnością warto by im poświęcić osobno więcej miejsca, jednak tworząc poniższe zestawienie kierowaliśmy się po prostu odmienną logiką, bliższą znaczeniowo niemieckiemu odpowiednikowi *community radio*, terminowi *Freies Radio*.

W latach 70. i 80. we Włoszech, Francji, RFN, Austrii istniał cały ruch nielegalnych i półlegalnych radiostacji, które określały się mianem „wolnego radia” w opozycji do radiostacji operujących w oparciu o państwowe licencje. W roku 1993 w Austrii istniał oficjalnie państwowy monopol radiowej emisji. W tym roku grupa kilkunastu pirackich rozgłośni radiowych zrzeszyła się w Verband Freier Radios Österreich (Związek Niezależnych Radiostacji Austrii, VFRÖ), instytucję, która działała na rzecz zniesienia monopolu ORF (co nastąpiło w roku 1995), a później – interesów zrzeszonych stacji. Stworzona w roku 2015 Karta Wolnego Radia chyba najlepiej oddaje współczesne rozumienie radia niezależnego jako rozgłoszenie nastawione na szeroki dostęp publiczny (w tym archiwizację programu), niekomercyjność, działania partycypacyjne oraz zaangażowanie w lokalną tematykę. Miejsce na audialne eksperymenty znajduje się w tym rozumieniu na przecięciu antykomercyjności oraz zainteresowania lokalnymi środowiskami artystycznymi.

Starając się zmapować dzisiejsze radia eksperymentalne – w całej ich różnorodności – zdecydowaliśmy się stworzyć dwie listy. Pierwsza z nich zawiera po prostu stacje tworzące cieć Radia.fm, zdecydowanie najważniejszą inicjatywę współczesnej eksperymentalnej radiofonii. Tworzy ją 26 radiostacji, do tego kolejne sześć jest z nią na różne sposoby bezpośrednio związanych. Założona w roku 2005 zrzesza stacje, które również uznają się za rozgłoszenie *community radio* – tyle tylko, że społeczności sztuki radia, sztuki dźwięku, muzyki



LONDYN



LONDYN

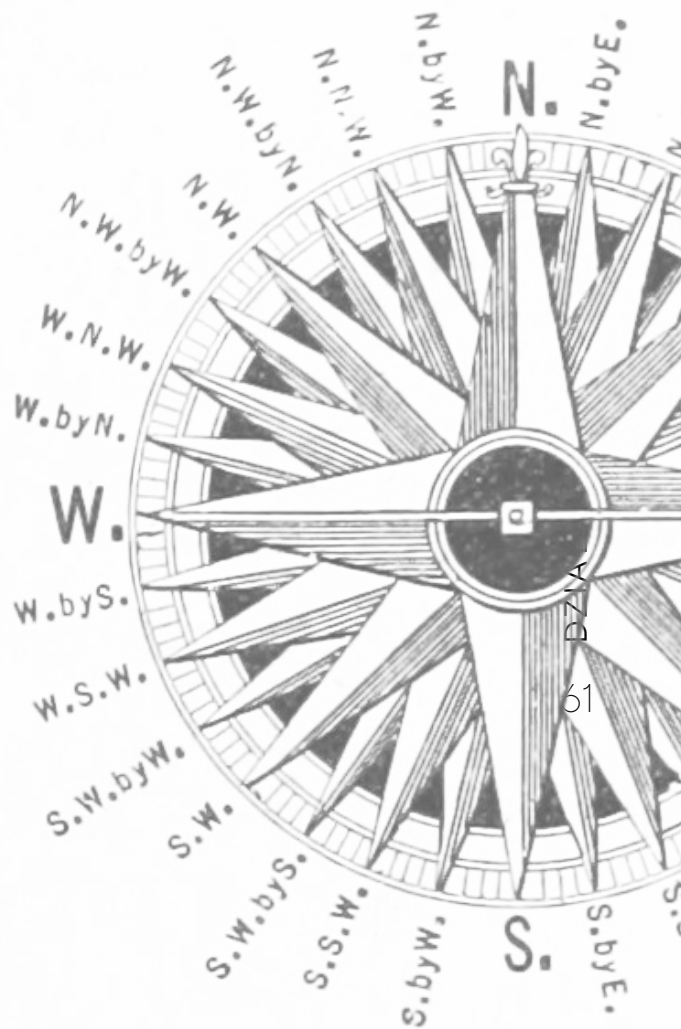


LONDYN

nowej, niezależnej, eksperymentalnej, alternatywnej. Część z nich jednak pełni również funkcję stacji studenckich. Impulsem dla powstania sieci było czterodniowe działanie *Resonance „Radio Art Riot”* zrealizowane w październiku 2004 w Londynie. To wtedy, podczas nieformalnego festiwalu sztuki radia zorganizowanego przez londyńską rozgłonię po raz pierwszy współpracowali przedstawiciele kilku spośród stacji, które w następnym roku założyły sieć. Ta zaś szybko zyskała uznanie i np. specjalne wyróżnienie na *Ars Electronica* w roku 2007. Podstawą współpracy sieci jest wzajemna wymiana programów, które tworzą „wspólną” ramówkę–miks dostępną online na stronie <http://radio.fm>. Z drugiej umowy współpraca sieci z artystami dźwiękowymi polega niekiedy na udostępnieniu artyście przestrzeni do prezentacji danych kompozycji, słuchowisk, koncertów, innych prac dźwiękowych na antenie wszystkich stacji (niekoniecznie w tym samym czasie). Radiostacje organizują również wspólne inicjatywy, przede wszystkim podczas różnych festiwali sztuki radia oraz dźwięku, w ostatnich latach m.in. na organizowanym przez członków sieci festiwalu *Radio Revolten* (2017) oraz *documenta 14* w Kassel i Berlinie (2017)<sup>2</sup>. Ogromna część programów przygotowanych w ramach sieci jest archiwizowana na <https://archive.org><sup>3</sup>.

Druga lista obejmuje różne inne rodzaje eksperymentalnej radiofonii. Dokonując wyboru kierowaliśmy się tym, żeby pokazać stacje, które z różnych względów profilem odbiegają od tych, które tworzą sieć *Radio.fm*. Stacje efemeryczne, związane z muzeami, galeriami, festiwalami sztuki radia. Stacje nastawione profilem bardziej na eksperymentalną muzykę klubową lub inaczej reinterpreterujące znaczenie *community radio*. Wreszcie, stacje z części świata, których sieć nie obejmuje. Zdecydowaliśmy się też umieścić tu kilka inicjatyw oderwanych od konkretnego terytorium, inicjatyw które w dobie internetu zacierają granice pomiędzy radiem a mapami dźwiękowymi i sieciami wymiany informacji. Nie sposób ich przyporządkować konkretnym miejscom na mapie, stąd też drugą listę zdecydowaliśmy się metaforycznie roznieść na mapie gwiazd – w symbolicznym eterze.

Interesował nas stan aktualny. Nie wiemy, czy choćby za dwa tygodnie będzie on aktualny w dalszym ciągu. Prowadząc research niestety ciągle natrafialiśmy na inicjatywy upadłe/zawieszone, niezależne, eksperymentalne radia towarzyszące festiwalom i działaniom chociażby w Tallinie (*Lokaalradio*, *Radiaator*), Johannesburgu (*Invisible Cities*), Sao Paulo (*BSP Radio*), Bogocie (*CKWEB*), Quito (*Oido Salvaje*), Pekinie (*RadioEnemy*). Również niektóre ze stacji, które tworzyły w ciągu ostatnich 13 lat *Radio.fm* już nie nadają – np. opisywane przez nas w numerze #30 *Tilos Radio*<sup>4</sup>, a także m.in. *Radio Cult* (Sofia), *Lemurie TAZ* (Praga), *Curious Broadcast* (Dublin)<sup>5</sup> i *Radio Valerie* (Melbourne). Kolejna, *Kol HaCampus* (Tel Awiw) zakończyła działalność jesienią zeszłego roku. Mamy jednak nadzieję, że równie wiele inicjatyw będzie na całym świecie wyrastać w ich miejsce.



- 1 *Encyclopedia of Social Movement Media*, red. John D. H. Downing, Sage, Thousand Oaks-London-New Delhi-Singapore 2010.
- 2 Warto w tym miejscu zaznaczyć, że podczas *documenta 14* w ramach inicjatywy *Radiophiles* zostały zestawione ze sobą radia eksperymentalne z bardziej tradycyjnymi *community radios* z różnych rejonów świata, nastawionymi przede wszystkim na bycie głosem danych społeczności.
- 3 Szerzej na temat historii sieci zob. Knut Auferman, *The First Decade of the Radio Network*, [www.abc.net.au/cm/lb/7793970/data/new-document-data.pdf](http://www.abc.net.au/cm/lb/7793970/data/new-document-data.pdf).
- 4 Łukasz Kiczko, *Killenc null pont harom*, „*Glissando*” #30, 2017, s. 4-9; <http://glissando.pl/tekst/tilos-radio>.
- 5 Stacja de facto przestała nadawać w roku 2013, w studiu stacji, związanej z *South Dublin Arts Center* wciąż powstają niekiedy materiały, głównie podcasty, jednak są one przeznaczone dla innych rozgłoń. Spadek aktywności wiązał się jednak przede wszystkim z tym, że stacja przestała tworzyć materiały na rzecz sieci *Radio.fm*.



LONDYN

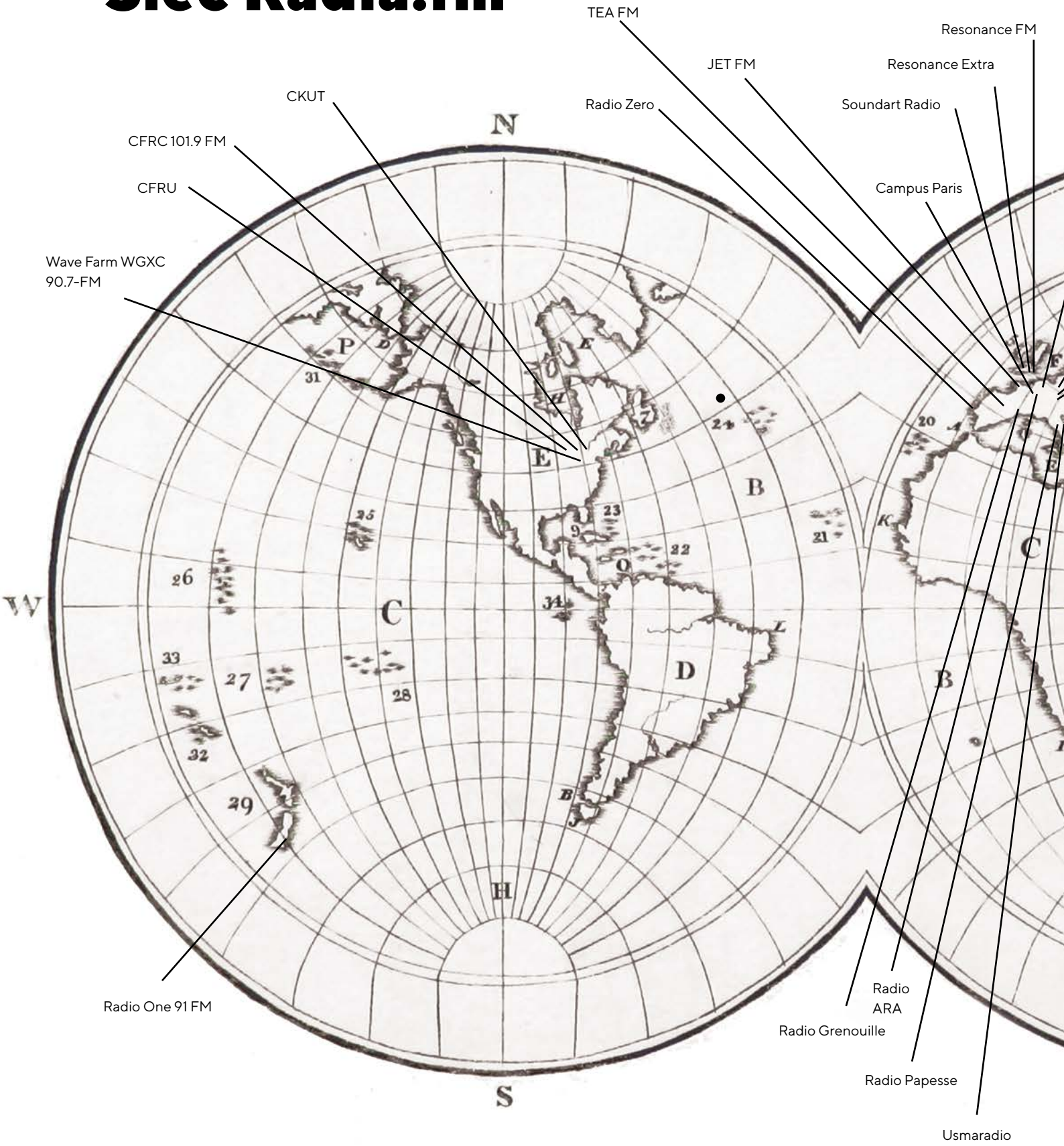


LONDYN

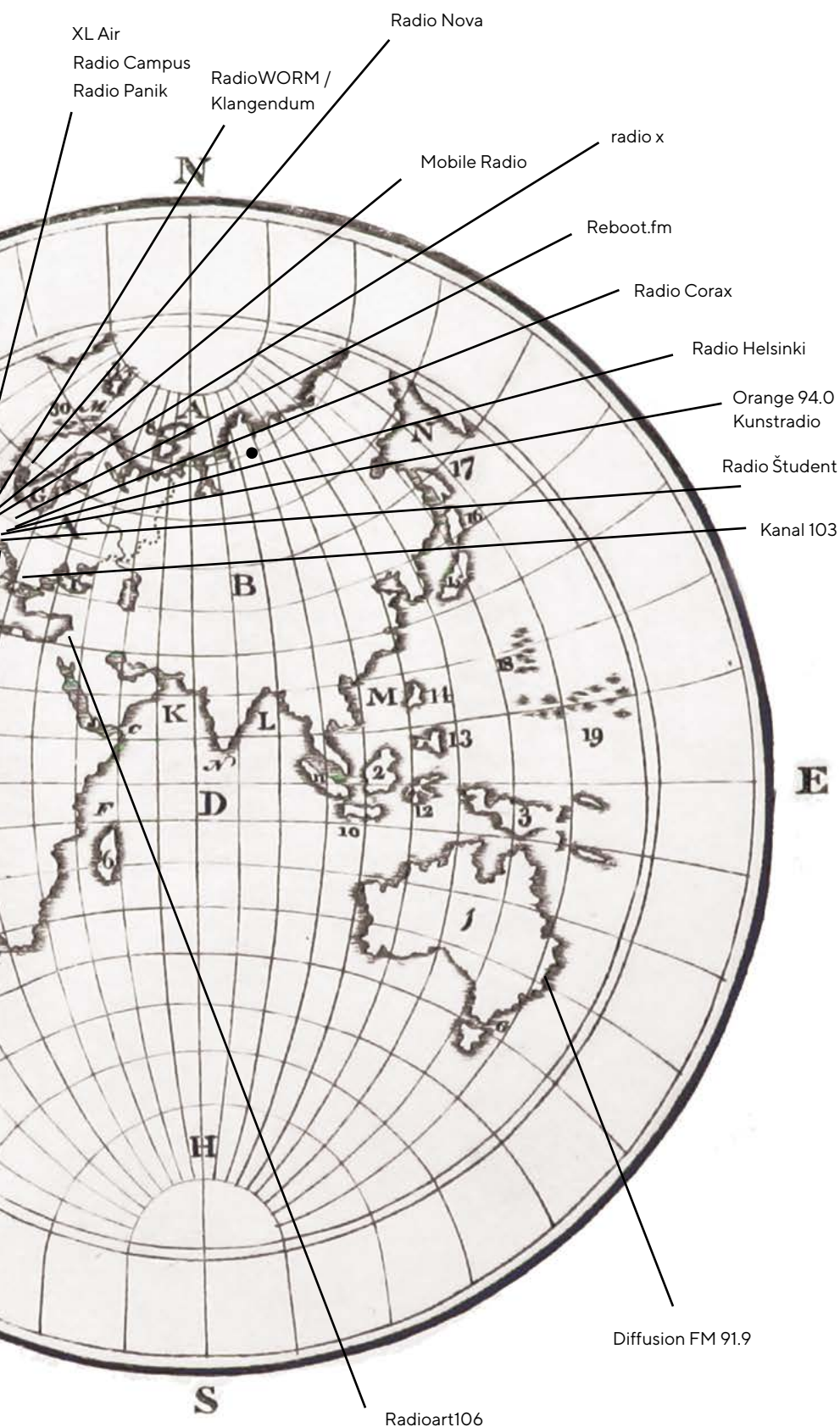


LONDYN

# Sieć Radia.fm







**CAMPUS PARIS** | Paryż, FR

[www.radiocampusparis.org](http://www.radiocampusparis.org)

Studenckie radio założone w roku 1998 jako radio internetowe, nadaje 24h na dobę jedynie w sieci, czas antenowy w eterze dzieląc z Vivre Fm (nadaje od 17.30 do 5.30 rano). Z radiem związane są dwie ważne artystki radia, Dinah Bird oraz Julia Drouhin, które odgrywają kluczową rolę w produkcji i koordynacji materiałów przygotowywanych dla sieci, zapewniając zwłaszcza przestrzeń innym artystkom sztuki radia.

**CFRC 101.9 FM** | Kingston, CA

<http://cfra.ca/blog>

Uniwersyteckie radio Queens University w Kingston w stanie Ontario, należy do najstarszych rozgłośni na świecie – nadaje od roku 1922, a jego prehistoria sięga transmisji organizowanych przez Jamesa Lestera Willisa Gilla w roku 1902. Oparte na wolontariacie, regularnie zmienia się z każdym rokiem akademickim, ale wśród legendarnych audycji znajduje się np. nadawana przez 20 lat (1996-2016) *Suspended Particulate* poświęcona wszystkim rodzajom muzyki eksperymentalnej. W ostatnim czasie widoczny jest zwrot w stronę nowatorskich i zaangażowanych form reportażowych.

**CKUT** | Montreal, CA

[www.ckut.ca](http://www.ckut.ca)

Uniwersyteckie radio McGill University w Montrealu powstało w roku 1987. Ze wszystkich stacji tworzących sieć, chyba w największym stopniu stara się łączyć eksperymenty dźwiękowe z modelem radia społecznościowego. Na antenie pojawia się szereg programów w różnych językach, skierowanych do różnych emigranckich społeczności Quebecu (najbardziej bodaj ceniony jest *Voice of Korea* skierowany do emigracji Koreańskiej), a także programy skoncentrowane wokół społeczności lesbijskiej (*Dykes on Mykes*) oraz *Women of Colour* (*Spitfiah! Women of Colour Radio*)

**DIFFUSION FM 91.9** | Sydney, AU

<http://radia.fm/author/jon-panther>

Jedna z bardziej enigmatycznych stacji sieci, stanowi inicjatywę nowozelandzkiego twórcy („dekompozytora”, artysty dźwiękowego oraz sztuki radia) Jona Panthera (znany też jako *Audiotopsy*). Panther prowadzi pod szyldem *DiffusionFM*

eksperymenty z narrowcastingiem, zapraszając do współpracy w ramach sieci australijskich twórców, np. Gail Priest. Wcześniej Panther przygotował programy dla sieci Radia w ramach działającego w Sydney Eastside Radio.

**JET FM** | Nantes, FR  
[www.jetfm.asso.fr/site](http://www.jetfm.asso.fr/site)

Działająca od 1986 roku na przedmieściach Nantes stacja stanowi być może najbardziej klasyczną radiostację ze wszystkich tworzących sieć. Zakorzeniona w lokalności Bretonii, mieści się w tradycji francuskiego radia regionalnego, wiążąc swoje kontybuty na rzecz sieci z wydarzeniami lokalnymi – wystawami, koncertami, itd. lub tematami, które dają możliwość stworzenia formy reportażowej.

**KANAL 103** | Skopje, MK  
[www.kanal103.com.mk](http://www.kanal103.com.mk)

Najważniejsze niezależne radio w Macedonii, powstałe w roku 1991, jedna ze stacji, która zakładała sieć, jak również regularny dostawca materiału do wspólnych audycji. Nastawione raczej na alternatywne ścieżki muzyki popularnej, estetycznie wyrasta ze splotu różnych nurtów postpunku i muzyki elektronicznej. Materiał produkowany na użytek sieci bardzo często związany jest na różne sposoby z nagraniami terenowymi.

**ORANGE 94.0** | Wiedeń, AT  
<http://o94.at>

Wyrastające ze sceny radia pirackiego, wiedeńskie radio powstałe w roku 1998. Nastawione mocno na nowo- oraz intermedialne eksperymenty, a także krytyczną refleksję nad współczesnością oraz subwersywnym potencjałem radia w dzisiejszym krajobrazie medialnym. W programach przygotowywanych dla sieci widać wyraźne zacięcie teoretyczne i szczególną troskę o refleksję nad przyszłością medium.

**RADIO CAMPUS** | Bruksela, BE  
[www.radiocampus.be](http://www.radiocampus.be)

Radio Université Libre de Bruxelles (ULB), działające od roku 1980. Materiały produkowane na rzecz sieci to przeważnie eksperymentalne formy słuchowiskowe, zapraszani są najróżniejsi twórcy od początkujących

artystów sztuki radia, po uznane postaci, jak choćby kompozytorka Aurélie Lierman. W programach wyraźnie widać globalne spojrzenie – zarówno zapraszani twórcy, jak i poruszana tematyka związani są z bardzo różnymi kontekstami kulturowymi.

**RADIO CORAX** | Halle, DE  
[www.radiocorax.de](http://www.radiocorax.de)

Istniejące od roku 2000, odgrywa bardzo ważną rolę w ramach sieci, zapewniając antenę dla radykalnych, hybrydowych form sztuki radia. W ostatnich latach stało się przestrzenią do współpracy z takimi twórcami, jak chociażby Gregory Whitehead oraz Felix Blume. W roku 2016 to właśnie Radio Corax doprowadziło do organizacji festiwalu Radio Revolten, który stał się kluczowym wydarzeniem dla dalszego rozwoju sieci. Rozgłośnia z Halle kładzie szczególny nacisk na działania sztuki radia w przestrzeni publicznej (akcje typu Radio Kiosk).

**RADIO GRENOUILLE** | Marsylia, FR  
[www.radiogrenouille.com](http://www.radiogrenouille.com)

Regionalne radio założone w roku 1981 nominalnie nie jest radiem uniwersyteckim, ale należy do sieci studenckich radiostacji we Francji. Ramówka podzielona jest na trzy wyraźne działy: audycje muzyczne (kiedyś stacja kojarzona była przede wszystkim z hip i trip-hopem, dziś zawiera wachlarz audycji od jazzu poprzez różne nurty elektroniki i muzykę gitarową po muzykę eksperymentalną, którą prezentuje m.in. znany z Bôlt Records Philippe Petit), programy mówione (tematyka społeczno-kulturalno-publicystyczna) oraz tzw. *Explorations sonores et documentaires*, stanowiące przestrzeń dla sound artu i eksperymentalnych form słuchowiskowych.

**RADIO HELSINKI** | Graz, AT  
<http://helsinki.at>

Choć posiada Helsinki w nazwie, to nadaje z austriackiego Grazu. Stacja sięgająca aktywistycznego pirackiego radia w pierwszej połowie lat 90., w roku 1995 po zniesieniu państwowego monopolu transmisji zawarło umowę z pierwszą prywatną radiostacją Antenne Steiermark. Radio o wyraźnie lewicowo-anarchizującym

profilu. Kluczową postacią, jeśli chodzi o formy eksperymentalne są Max Höfler, związany m.in. z sound- oraz radioartowym kolektywem 000, a także Opcion (Nikolaos Zachariadis) – twórca eksperymentalnej muzyki elektronicznej oraz instalacji dźwiękowych.

**RADIO NOVA** | Oslo, NO  
<http://radionova.no>

Studenckie radio założone w roku 1982. Skoncentrowane na szeroko rozumianej kulturze, wyraźnie związane jest ze środowiskiem akademii sztuk pięknych w Oslo – większość eksperymentalnych programów przygotowywanych dla Radia.fm związanych jest na różne sposoby z różnymi projektami wizualnymi (np. prace Yngvild K. Rolland, Magnusa Oledala), wskazując możliwości dalszego rozwoju form radiowych w dobie internetowego przenikania obrazu i dźwięku.

**RADIO ONE 91 FM** | Dunedin, NZ  
[www.r1.co.nz](http://www.r1.co.nz)

Nadające od roku 1984 studenckie radio University of Otago, nastawione mocno na tematykę lokalną. Pasma Radia.fm prowadzone jest przez Campbella Walkera (który jest w pierwszej kolejności eksperymentalnym filmowcem oraz performerem) oraz przede wszystkim artystkę sztuki radia Sally Ann McIntyre, która działała również jako radio cegeste 104.5 FM. Oboje wnoszą do sieci Radia.fm twórczość lokalnych artystów sztuki radia, promując zwłaszcza eksperymentalne formy narracyjne oparte na nagraniach terenowych oraz radiowe mockumenty.

**RADIO PANIK** | Bruksela, BE  
[www.radiopanik.org](http://www.radiopanik.org)

Niezależna radiostacja założona w roku 1983 jako głos sprzeciwu wobec rasizmu i walki o prawa mniejszości. W ramówce śladem tych początków jest np. queer-punkowa audycja *Chroniques Mutantes*. Z perspektywy muzyki eksperymentalnej / nowej itd. najważniejsza jest jednak audycja *Moacrealsoa* prowadzona przez Nico Boagertsa – znana m.in. z obszernych wywiadów z różnymi postaciami współczesnej muzyki ([www.radiopanik.org/emissions/](http://www.radiopanik.org/emissions/))



LONDYN



LONDYN



LONDYN

[moacreal sloa](#) – polecamy gorąco, Polskę reprezentuje Czarny Latawiec, ale wśród przepytanych osób znacznie więcej bohaterów i autorów tekstów na naszych łamach).

**RADIO PAGESSE** | Florencja, IT  
[www.radiopagesse.org](http://www.radiopagesse.org)

Internetowe radio działające od roku 2006 najpierw pod auspicjami Centrum Sztuki Współczesnej Palazzo Papesse w Sienie, a następnie – bezpośrednio Associazione dei musei d'arte contemporanea italiana (Włoskie Stowarzyszenie Muzeów Sztuki Współczesnej, AMACI). Dzisiaj nadaje z Florencji. Poświęcone w całości sztuce radia oraz dźwięku, stanowi platformę współpracy na tych polach, zamawiając prace u różnych artystów. Środowisko radia organizuje liczne konferencje, sympozja, spacerowe dźwiękowe (a nawet radiowo-rowerową paradę), tworzenie różnego typu map dźwiękowych. Społeczność radia ciągle też eksperymentuje z globalnymi transmisjami wykorzystującymi internetowe sieci: niedawne 12. urodziny świętowano między biennale w Rydze (gdzie zostali zaproszeni twórcy radia), Florencją oraz Bolonią, gdzie „transgeograficzny happening radiowy” prezentowała Anna Raimondo.

**RADIO ŠTUDENT** | Lublana, SI  
[www.radiostudent.si](http://www.radiostudent.si)

Radio studenckie Uniwersytetu w Lublanie, które powstało jako realizacja jednego z postulatów studenckich protestów w lecie 1968. Profil muzyczny to przede wszystkim pobrzeża muzyki popularnej, natomiast kluczową postacią dla eksperymentów radioartowych jest w nim Bojan Anđelković, który w przeszłości prowadził liczne eksperymentalne audycje (np. After Artefakt), zaś aktualnie prowadzi audycję RADAR, która stanowi platformę szerszej współpracy w zakresie sztuki radia.

**RADIO X** | Frankfurt nad Menem, DE  
[www.radiox.de](http://www.radiox.de)

Niezależne radio działające od roku 1997. Osobą koordynującą radiofoniczne eksperymenty w stacji jest teoretyczka mediów i eksperymentalna radiowa artystka oraz kuratorka Verena Kuni. Jej główna audycja

na falach stacji, radiator X, stanowi nie tylko kontrybucję dla Radia.fm, lecz również element szerszej całości autorskich produkcji radiowych GUNST, która zawiera różnych eksperymentalnych inicjatyw. Jedną z osób, z którymi Kuni chętnie współpracuje, jest artystka radia i dźwięku Gabi Schaffner. Jednym z głównych projektów Schaffner jest Datscha Radio – cykl przybierających różne formy działań, zogniskowanych wokół efemerycznych transmisji, prowadzonych z różnych miejsc. Działania te nastawione są na połączenie dźwiękowego reportażu i modelu *community radio* z refleksją nad ekologią słuchania oraz sposobami „uprawiania” wiedzy. W roku 2017 Schaffner zaprosiła Kuni do współpracy przy edycji, która przybrała formę mini-festiwalu sztuki radia.

**RADIO ZERO** | Lizbona, PT  
<http://zeropt.radio.pt>

Internetowe radio studenckie politechniki w Lizbonie, sięgające różnie liczoną prehistorią do lat 50. Aktualnie działa jedynie w sieci (i to niekoniecznie na własnej stronie internetowej), jednak wcześniejsze inkarnacje studenckiej stacji politechniki (Rádio Universidade Tejo, RIIST) nadawały okresowo również w eterze. Rádio Zero operuje w ten sposób jedynie okazjonalnie podczas różnych festiwali sztuki radia. Stacja sama taki organizowała w latach 2006–2012 (RádioLx). Charakter radiostacji najlepiej oddaje jej manifest, w którym zadeklarowany został eksperymentalizm, autorski charakter programów oraz lokalny wymiar stacji.

**RADIOWORM / KLANGENDUM**  
Rotterdam, NL

<http://wormstudio.blogspot.com>  
WORM to znajdujące się w Rotterdamie centrum kultury alternatywnej. Sponsorowane przez spory bank, stanowi m.in. ośrodek artystycznych rezydencji, zwłaszcza w zakresie muzyki eksperymentalnej oraz kina. W latach 2000–2012 pracownicy WORM wydawali Radio-czasopismo – comiesięczny biuletyn audycji radiowych rozsyłanych na płytach cd. Od roku 2006 środowisko Klangendum było producentem oraz zbiorowym kuratorem słuchowisk w koprodukcji

z eksperymentalną audycją Cafe Sonore nadawanej w publicznej sieci VPRO. Szczególnie owocna okazała się współpraca z Felixem Kubinem, który zrealizował tam pięć kompozycji. Dzisiaj poza audycją przygotowującą dla Radia.fm, Klangendum produkuje również programy dla centrum muzycznego Conzertzender.

**REBOOT.FM** | Berlin, DE  
<http://reboot.fm>

Nadające z Haus der Kulturen der Welt niezależne radio nadające wyłącznie w weekendy, ale stanowiące przede wszystkim hub łączący rozmaite inne inicjatywy z zakresu eksperymentalnej radiofonii. Strona reboot.fm odsyła do kilkudziesięciu zaprzyjaźnionych i powiązanych radiofonicznych inicjatyw, w tym kilkunastu związanych bezpośrednio z radio artem. Prezentowane na antenie programy podążają wedle podobnej logiki – łączą różne środowiska, prezentują eksperymenty i zaangażowaną publicystykę budując oraz edukując społeczność słuchaczy oraz twórców.

**RESONANCE FM** | Londyn, UK  
<http://resonancefm.com>

Jeden z symboli współczesnej niezależnej i eksperymentalnej radiofonii, stacja sięga korzeniami festiwalu Meltdown w roku 1998 kuratorowanego przez Johna Peela. Program czterodniowego bloku transmisji przygotowali członkowie London Music Collective, organizacji założonej przez środowisko muzyki eksperymentalnej w roku 1975 do jej promowania. W latach 2002–2005 w Wielkiej Brytanii doszło do zmian prawnych, które mocno ułatwiły funkcjonowanie non-profit *community radios*. Dzięki temu stacja stała się modelem współczesnego radia niezależnego przejmując część tradycji radiów uniwersyteckich oraz lokalnych radiów społecznościowych i wprowadzając je w XXI w. Znajdziemy w ramówce programy w różnych językach, skierowane do różnych emigranckich społeczności, jak również innych rodzajów pomijanej publiczności (np. ludzi starszych). Obok tego w ramówce jest dużo miejsca na dźwiękowe eksperymenty, których symbol stanowi współpraca z „The Wire”.





**SOUNDART RADIO** | *Dartington, UK*  
[www.soundartradio.com.uk](http://www.soundartradio.com.uk)

Kolejna stacja, która szuka połączenia między radiem eksperymentalnym oraz społecznościowym. Założone przez dwóch absolwentów Dartington College of Arts, stawia sobie za cel promowanie całkowitej otwartości w zakresie dźwiękowych eksperymentów oraz dokumentowanie życia środowiska uczelni. W ramówce widać wyraźne zacięcie edukacyjne i duże zaangażowanie w warsztaty i dźwiękowe działania o charakterze społecznym.

**TEA FM** | *Saragossa, ES*  
[www.teafm.net](http://www.teafm.net)

Stacja stanowi element Pracowni Twórczości Radiowej Międzynarodowego Centrum Nowych Mediów należącego do hiszpańskiego odpowiednika Instytutu Muzyki i Tańca (INAEM). Stanowi przestrzeń poszukiwań nowych form twórczości radiowej, szczególnie form słuchowiskowych – zarówno tych operujących w obrębie klasycznych form teatru radiowego, jak i różnymi formami eksperymentalnymi i hybrydowymi. Rozwijane formy dotyczą także teorii radia, np. „udźwiękowień” tekstów teoretycznych Bertolda Brechta. Co roku pracownia organizuje Międzynarodowy Kongres Teatru Radiowego oraz Fikcjonalnej Twórczości Sonorystycznej.

**USMARADIO** | *San Marino, SM*  
[www.usmaradio.org](http://www.usmaradio.org)

Uruchomiona w zeszłym roku radiostacja Università degli Studi della Repubblica di San Marino. Założycielem i dyrektorem jest artysta sztuki radia Roberto Paci Dalò. Idea radia, działającego przede wszystkim w sieci, opiera się na nadawaniu z różnych rejonów świata poprzez aplikacje, umożliwiając tworzenie „mikrostudiów” przy użyciu wyłącznie smartfonów. Stacja związana jest również ze szkołą radiofonii i od razu po rozpoczęciu działalności zaczęło intensywnie rozwijać dalsze instytucje eksperymentalnej radiofonii, organizując szkoły, sympozja, konferencje itd.

**WAVE FARM** | *Acra, US*  
[www.wavefarm.org](http://www.wavefarm.org)

Nadające z miejscowości Acra w stanie Nowy Jork radio społecznościowe związane z centrum sztuki Wave Farm, które powstało z kolektywu free103point9, specjalizującego się w radiowym „mikrocastingu” i działającym na terenie miasta Nowy Jork od roku 1997. Wave Farm powstało jako ciało ubiegające się o granty, organizujące radioartowe rezydencje i koordynujące przejście kolektywu do produkcji regularnej stacji *community radio*. Środowisko wydało w roku 2011 obszerną publikację dotyczącą *transmission art* i strona Wave Farm zawiera fascynującą, rozwijaną wciąż bazę prac z tego zakresu<sup>1</sup>.

**XL AIR** | *Bruksela, BE*  
[www.xlair.be](http://www.xlair.be)

Dwie wcześniej wspomniane stacje nadające z Brukseli są francuskojęzyczne, XL Air nadaje jednak w języku niderlandzkim. Podobnie jak Radio Campus jest stacją studencką. Audycja, która stanowi wkład stacji do sieci Radia.fm jest zresztą emitowana na antenach obu rozgłośni. Prowadzi ją anonimowy kolektyw, który łączy formy słuchowiskowe z eksperymentami z pograniczy noise’u, muzyki klubowej oraz improwizacji.

## AFILIOWANE

**KUNSTRADIO** | *Wiedeń, AT*  
<http://kunstradio.at>

Pasma w państwowej, austriackiej stacji ORF1, na antenie od roku 1987, założone przez Heidi Grundemann, która stała się architektem ogromnego wpływu Kunstradio na rozwój sztuki radia w latach 90.

**MOBILE RADIO** | *Źrzig, DE*  
<http://mobile-radio.net>

Wieżnie w ruchu, mobilna stacja prowadzona przez Sarah Washington i Knuta Aufermanna. Oboje należą do najaktywniejszych postaci sieci Radia. Fm, którą nieustannie promują i poszerzają, nawiązując kolejne kontakty podczas swych podróży.

**RADIOART106** | *Hajfa, IL*  
[www.radioart106.com](http://www.radioart106.com)

Audycja przygotowywana przez Meirę Asher do roku 2017 dla stacji Kol HaCampus w Tel Awiwie, która uczestniczyła „poprzez” nią w sieci. Aktualnie audycje te prezentowane są na antenie Wave Farm WGXC 90.7-FM.

**SYNDICATED BY** \_\_\_\_\_  
*(współpracują z siecią transmitującą programy sieci, ale ich nie produkują)*

**CFRU** | *Guelph, CA*  
<http://cfru.ca>

Studenckie radio University of Guelph w Ontario. Profil zbliżony do CFRC i CKUT, natomiast zwraca uwagę to, że poza audycją Radia.fm w ramówce jest sporo różnych innych poświęconych różnym nurtom muzyki eksperymentalnej. Wśród nich Nauhausowska w duchu audycja *Manlicher Carcanno* oparta na tworzących się w czasie rzeczywistym dźwiękowych kolażach powstających na łączach między kilkoma miastami.

**RADIO ARA** | *Luksemburg, LU*  
<http://ara.lu>

Niezależne radio w Luksemburgu, sięgające korzeniami pirackiego RadAU działającego w latach 80. Radio nastawione na multikulturalizm i partycypację, flagowym projektem jest zaangażowanie w tworzenie programów młodzieży.

**RESONANCE EXTRA** | *Brighton, UK*  
<https://extra.resonance.fm>

Drugi kanał Resonance FM, o podobnym profilu co główny, jednak jeszcze silniej nastawiony na współpracę z różnymi innymi radiami (m.in. Radio Manobras z Porto, bauhaus.fm z Weimaru), pismami (ATTN, wytwórniami (m.in. ZHELEZOBETON, Naviar Records) oraz inicjatywami (m.in. SHAPE, female:pressure)

<sup>1</sup> *Transmission Arts: Artist and Airwaves*, red. Galen Joseph-Hunter, Penny Duff, Maria Papadomanolaki, PAJ Publications, New York 2011.  
<https://wavefarm.org/ta/archive>



**BERLIN COMMUNITY RADIO** | Berlin, DE 20  
<http://www.berlincommunityradio.com>  
 Internetowe radio, które dosłownie traktuje hasło *community radio* w odniesieniu do środowiska artystycznego. Tematyka społeczna z lewicowym zacięciem (np. audycja *Refugee Radio Network*). Wśród autorek audycji m.in. Laurel Halo, Hanne Lippard, Pan Daijing.

**BOXOUT.FM** | Nowe Delhi, IN 18  
<http://boxout.fm>  
 Powstałe w ubiegłym roku internetowe radio nadające z New Delhi. Nastawione na prezentowanie szerokiego wachlarza różnych nurtów w niezależnej i eksperymentalnej muzyce klubowej na całym świecie. Można powiedzieć, że to indyjski odpowiednik NTS, przy czym specyficzna perspektywa geograficzna sprawia, że byłoby to złudne – w krótkim czasie stacja zyskała własną tożsamość. Wśród prowadzących m.in. niezawodny Cedrik Fermont.

**CAMP FM** | Aulus-Les-Bains, FR 9  
<http://listen.camp/>  
 Radio internetowe związane z ośrodkiem rezydencji artystycznych we francuskich Pirenejach. Wśród prowadzących kursy m.in. Christina Kubisch, Annea Lockwood, Laaraji, Chris Watson i Apartment House. Radio również pełni funkcję hubu łączącego różne osoby oraz podmioty współpracujące z ośrodkiem – jak np. bliźniaczy ośrodek Toph w angielskim Gateshead, inicjatywa Chinabot (niezależny kolektyw stawiający sobie za cel edukowanie na temat muzyki krajów Azji) czy wytwórnia Touch.

**CITR FM** | Vancouver, CA 10  
<https://www.citr.ca>  
 Radio University of British Columbia posiada długą historię, różnorodny program, a nawet własnego *enfant-terrible/celebrytę* niezalu (Nardwarz). Od lat 80. związane bezpośrednio z pismem „Discorder”, stanowiącym ważne medium dla silnej, lokalnej sceny niezależnej muzyki gitarowej. Ale CITR to również przestrzeń, w której działają m.in. artysta radia Absolute Value of Noise ze swoją audycją *Insomnia Radio/Absolute Value of Insomnia* (zob. tekst Anny

Friz w niniejszym numerze). Poza tym w ramówce m.in. kolażowo-noisowo-eksperymentalna audycja *Bepi Crespan Presents*. Co roku CITR celebrowuje zaproponowane niegdyś przez Roberta Filliou „urodziny sztuki” całodobowym maratonem radio artu.

**CLOCKTOWER RADIO** | Nowy Jork, US 3  
<http://clocktower.org/radio>  
 Założone w roku 2003 radio internetowe poświęcone muzyce eksperymentalnej / niezależnej / nowej oraz sztukom plastycznym i performatywnym. Związane przez lata (początkowo jako Art Radio WPS1) z centrum sztuki Clocktower, które zostało zamknięte w roku 2014, gdyż budynek, który zajmowało został sprzedany przez miasto developerowi... Clocktower radio jednak wciąż działa w sieci, choć trudno powiedzieć jak długo to potrwa (program stanowią materiały wyprodukowane w studiu centrum sztuki), czy instytucja uzyska ostatecznie nową siedzibę i czy będzie w niej miejsce na radio.

**FSK** | Hamburg, DE 22  
<https://www.fsk-hh.org>  
 Niezależna stacja, która jest przestrzenią eksperymentalnych, partycypacyjnych działań radioartowego kolektywu LIGNA. Szereg audycji przez lata miał eksperymentalne formaty – np. *Music Box*, w którym publiczność odtwarzała muzykę na antenie dzwoniąc do studia do słuchawek własnych telefonów. 22

**IBERO 90.9** | Meksyk, ME 11  
<https://ibero909.fm>  
 W Meksyku silnie dominują radiostacje komercyjne oraz państwowe, przy czym te drugie silnie zaangażowane są w promowanie słuchowisk radiowych oraz różnych inicjatyw z zakresu sztuki radia w oparciu o Biennale Radia. Wszystko to sprawia, że specjalną rolę pełni radio studenckie Universita Iberoamericana, wzorowane na amerykańskim modelu stacji uniwersyteckich. Nadające od roku 1991, produkuje własne reportażowe słuchowiska (*Documentales 909*) oraz audycje wzorowane na tematycznych podcastach (np. *Odyssey*), a także szereg programów muzycznych, na czele z audycją poświęconą

muzyce eksperymentalnej i sound artowi, kuratorowaną przez inicjatywę Mitamine Lab, gdzie niekiedy miksy prezentują też przedstawiciele różnych wytwórni (np. Botanic Records).

**LA TRIBU** | Buenos Aires, AR 21  
<http://fmlatribu.com>  
 Najważniejsze niezależne radio w Argentynie, założone jako pirackie radio studenckie w roku 1989. Stacja stała się centrum ruchu na rzecz niezależnych, lokalnych mediów, organizując szereg inicjatyw na rzecz współpracy między radiami społecznościowymi lub np. festiwal kultury *copyleft*. Szczególnie zaangażowana w partycypacyjny wymiar niezależnej radiofonii. Profil muzyczny od lat nastawiony na eksplorację poboczny muzyki popularnej w różnych rejonach świata. Tworzone przez radio składanki pokazują tę poboczność w Argentynie.

**LYL** | Lyon, FR 14  
<http://lyl.live/>  
 Internetowa stacja działająca od 2015 z Lyonu, która operuje także z Paryża. Radio muzyczne, przedstawiające szerokie spektrum dźwiękowych eksperymentów. Dla przykładu: Soichi Datsa miesza dźwięki czerpane z archiwum muzeum etnograficznego w Genewie z różnymi współczesnymi eksperymentami, Ellen Hyunh prezentuje eksperymenty dźwiękowo-tekstowe, Tomoyuki Fuji różne nurty postambientu. Wśród innych prowadzących: Jan Jelinek, Jérôme Noetinger, Vladimir Ivkovic.

**NEW WORLD** | Moskwa, RU 16  
<https://nnwradio.com>  
 Internetowe radio działające z Moskwy, które za cel stawia sobie postgatunkowość, postgeografię i postpolitykę. Program dla stacji powstaje także za granicą – swoje audycje przesyła np. Mute Song, wydawnicza gałąź grupy wytwórni Mute, a także niemiecka wytwórnia Strategic Tape Reserve. Do tego w tworzeniu programu partycypują różni gościnnie zapraszani artyści, m.in. Srrant Monks oraz Wrong Dials.

**NTS** | Londyn, UK 2  
<https://www.nts.live>  
 Kolejny z symboli współczesnej



LONDYN



LONDYN



LONDYN



radiofonii, w zasadzie globalna sieć internetowego radia, wyrosła ze stacji założonej w roku 2011 przez Femiego Adeyemiego. Na stream składają się dwa kanały materiałów realizowanych i nadawanych na całym świecie – przede wszystkim w Londynie oraz Manchesterze i Los Angeles, ale to jedynie wierzchołek góry lodowej. Lista miejsc jest bardzo długa, Polskę reprezentują na niej Kraków (dużo materiałów powstających przy okazji Unsoundu) oraz Warszawa.

#### **PARANOISE** | Saloniki, GR 15

<http://www.paranoiseradio.com>

Założone w roku 2008 internetowe radio z Salonik, nastawione na prezentację niezależnej muzyki klubowej. Nadające w sieć codziennie po kilka godzin, lecz archiwizujące sporą część materiałów na mixcloudzie. Tworzone przez lokalne środowisko ze wsparciem z Aten, innych greckich ośrodków, oraz zagranicy. Stacja uczestniczyła w dokumenta 14.

#### **R22 TOUT MONDE** 5

| Rabat, MA

<https://r22.fr>

W roku 2007 kurator Abdellah Karroum założył, w powiązaniu z centrum sztuki L'Appartement22 w Rabacie internetowe RadioApartment22 poświęcone kulturze i sztuce – z wyraźnym naciskiem na sound art i radio art. Radio zaczęło się rozwijać i w roku 2014 we współpracy z centrum Khiazma w podparyskim Montreuil powstał drugi kanał R22 Tout Monde, który aktualnie jest w sieci lepiej dostępny niż ten oryginalny... Co być może ma związek z tym, że aktualnie radio ma jeszcze jedną odnogę – realizowaną z kolei we współpracy z japońskim A.I.T. oraz Radio Kosaten projektem Radio Rabatokyo (<http://rabatokyo.a-i-t.net/>).

#### **RADIO 33** | Hobart, AU 7

<http://trickywalsh.com/radio-33>

Efemeryczna radiostacja, będąca zarazem przestrzenią galeryjną, kuratowaną przez artystkę Tricky Walsh. Radio w jej koncepcji jest instytucją wystawienniczą, przestrzenią w której można zaprezentować wybrane prace

dźwiękowe. Walsh zapewnia również niewielką przestrzeń galeryjną, w której można doświadczyć radia bezpośrednio w tradycyjnej przestrzeni wystawienniczej, jednak idea sięga przeddefiniowania tego, co znaczy prezentacja prac dźwiękowych. Każda wystawa trwa trzy tygodnie i dostępna jest przez 24 godziny na dobę. Prowadzone przez Walsh transmisje to „micro-broadcasting” dostępny jedynie oraz na platformie mixlr.com. Profil tej dźwiękowej galerii nastawiony jest na prezentację twórczości kobiet oraz osób niebinarnych – wychodząc od kodu YL33 opracowanego przez pionierkę radia krótkofalowego Clare Reger, jako sygnał komunikacji dla innych operatorek.

#### **RADIO CAOS** | Kurytyba, BR 23

<http://radiocaos.com.br>

Jeśli chcielibyście posłuchać, jak może brzmieć audycja dotycząca alternatywnych nurtów muzyki popularnej układana i prowadzona z perspektywy Brazylii, fascynujący przykład stanowi Radio Caos przygotowywane przez Rodrigo Barrosa i Samuela Lago. Twórcy audycji odtwarzanej na antenach 9 stacji od Brazylii, poprzez Portugalię i Francję po Mozambik, zbudowali potężne archiwum, którego można słuchać na ich stronie. Całość ułożona jest w bloki (po 5–6 na program), które odtwarzacz na stronie układa w pomieszany stream (ale można słuchać ich też po kolei).

#### **RADIO ON** | Berlin, DE 25

<http://www.radio-on-berlin.com>

Internetowe radio założone przez Adrian Shepharda oraz naszego autora Rinusa van Alebeeka. Początkowo przygotowywali programy dla Resonance FM, a także innych stacji z sieci Radia. fm. Jednak po kilku latach obaj zbudowali z rozrastającego się archiwum całodobową ramówkę, którą aktualizują i prezentują na swojej stronie.

#### **RADIO UNIVERSIDAD** 12

| Rosario, AR

<http://www.radio.unr.edu.ar>

Uniwersyteckie radio Universidad Nacional de Rosario. Przestrzenią autorskich eksperymentów ze sztuką radia, na przecięciu form

słuchowiskowych, muzyki konkretnej, noise'u i sound artu jest audycja *El RUIDO es el Mensaje*, prowadzona przez trio Franco Falistoco Araya, Florencia Gonella, Shaun Robert. Gonella tworzy sama mocno sensualne formy słuchowiskowe (polecam jej soundclouda), Araya eksperymentuje przede wszystkim nagraniami terenowymi, Roberts zaś wyraźnie odpowiedzialny jest za brzmienie całości (polecam jego bandcampa).

#### **RADIO.SYG.MA** | Moskwa, RU 13

<https://radio.syg.ma>

Forma pośrednia między radiami internetowymi typu Lyl, a reboot.fm, twórcy syg.my określają ją mianem „agregatora” na wzór tzw. agregatorów blogów muzycznych. Idea polega na tym, że różne podmioty, które tworzą internetowe radio oparte na autorskich mikсах muzyki mogą ją zamieścić w ramach syg.my. Ale w programie widać wyraźną kuratorską rękę – syg.ma to hub zbierający konkretne środowiska eksperymentalnej muzyki elektronicznej i sound artu w Rosji. Znajdziemy tu więc np. programy, które przesyła 20fradio, a także audycje kolektywu Art Crime, czy internetowego magazynu inrussia.

#### **RADIOCONA** | Lublana, SI 6

<http://www.radiocona.si>

Internetowa galeria sztuki radiowej związana z Instytutem Processigu Sztuki Współczesnej (CONA), to instytucja galeryjna wystawiająca prace radio artu na falach internetu w formie efemerycznego radia. Radio wpisuje się w szereg inicjatyw CONY, takich jak różne formy map i spacerów dźwiękowych, performansy dźwiękowe, czy działania kolektywu Ballettikka Internettika. Radio wydaje katalogi swoich wystaw w formie audiobooków.

#### **RADIOPHRENIA** | Glasgow, UK 8

<http://radiophrenia.scot>

Efemeryczna stacja działająca w ramach festiwalu sztuki radia organizowanego w Glasgow. Radiophrenia działa wtedy w eterze oraz sieci, emituje przesłane prace sztuki radia i festiwalowe zamówienia, transmituje koncerty oraz realizuje eksperymentalne audycje *live to air*. Nie możliwości ponownego przesłuchania punktów



LONDYN



LONDYN



LONDYN

programu na stronie festiwalu, jednak zarchiwizowane programy same stanowią fascynującą bazę danych.

**RADIOTOPIA** | Oakland, us <sup>24</sup>  
<https://www.radiotopia.fm>

Prawdopodobnie najbardziej ceniona sieć podcastów, inicjatywa, która zdaniem wielu zapowiada przyszłość form radiowych w erze 2.0. Grupa twórców podcastów połączyła w roku 2014 siły i stworzyła kolektyw, który okazał wielkim sukcesem i wytycza dzisiaj standard zarówno jeśli chodzi o jakość materiałów wypełniających podcasty, jak i gatunki oraz eksperymenty formalne – np. *The Truth* Jonathana Mitchella, które szuka nowych form dramatu radiowego, czy eksplorujące codzienność (czy wręcz Perecowską „podzwyczajność”) *Radio Diaries*, Joe Richmana.

**RED LIGHT RADIO** | Amsterdam, NL <sup>17</sup>  
<http://redlightradio.net>

Działające od roku 2010 radio internetowe stało się jedną z najważniejszych nowych stacji zogniskowanych wokół muzyki niezależnej i eksperymentalnej muzyki klubowej. Owiane mityczną sławą (studio znajduje się w witrynie dawnego domu publicznego w dzielnicy czerwonych latarni), często znajduje się w trasie, rozbudowując dalej obieg poszukującej muzyki klubowej.

**RWM** | Barcelona, ES <sup>4</sup>  
<https://rwm.macba.cat>

Radio Web MACBA, czyli internetowe radio jednej z najważniejszych instytucji sztuki współczesnej w Europie. To radio mówione, w którym całość materiałów stanowią teoretyczne rozważania na różne tematy związane z dźwiękiem, sound studies, sound artem, radio artem, muzyką współczesną, muzyką eksperymentalną, słuchaniem, głosem, komponowaniem itd. Z poloników – wykład Davida Crowleya na temat związków Oskara Hansena i Studia Eksperymentalnego Polskiego Radia.

**SFSOUND** | Oakland, us <sup>26</sup>  
<http://sfsound.org/radio.html>

SfSound to inicjatywa mająca na celu propagowanie muzyki komponowanej tworzonej w rejonie San Francisco, łącząca różne instytucje, na czele z San

Francisco Friends of Chamber Music. Jednym z elementów projektu jest rodzaj internetowego radia – sukcesywnie zmieniana baza nagrań kompozytorów związanych z regionem, z której zbiorów trwa nieustannie transmisja.

**SOMAFM** | San Francisco, US <sup>19</sup>  
<http://somafm.com>

Grupa internetowych stacji, która korzeniami sięga transmisji prowadzonych przez założyciela Rusty Hodge'a z festiwalu Burning Man w roku 1999. Dzisiaj to kilkadziesiąt stacji, głównie grających obrzeża muzyki popularnej. Grupa współpracuje z różnymi festiwalami, m.in. SXSW i Iceland Airwaves, inne kanały, np. SF 10-33 i Mission Control, wplatają „dźwięki znalezione” – w pierwszym przypadku z drogowego radia w San Francisco, w drugim zaczerpnięte od NASA.

**WFMU** | East Orange, us <sup>1</sup>  
<https://wfm.org>

Najważniejsza niezależna stacja na wschodnim wybrzeżu USA, znana przede wszystkim z promowania alternatywnej muzyki gitarowej/indie itd. Ale nie tylko – stacja np. wspiera UBURadio Kennetha Goldsmitha, umożliwiając mu ciągły stream na swojej stronie, zapewniając przestrzeń dla ciągłych transmisji prezentującego zawartość przepastnych archiwów (neo)awangard zgromadzonych na [www.ubu.com](http://www.ubu.com). Inny stream, którego można posłuchać na stronie to Radio Boredcast Vicki Bennett, o którym pisze szerzej w tym numerze Justyna Stasiowska. Na antenie samego WFMU kilka lat temu można było posłuchać *The Acousmatic Theatre Hour* prowadzonej przez Jasona Grote'a i Karinne Keithley. Dzisiaj do najciekawszych eksperymentalnych audycji należą *Strength Through Failure* (Fabio Roberti), *Miniature Minotaurs* (Kurt Gottshalk) oraz *Nick Name's Show* (Nick Name).

**PRİYOM** <sup>28</sup>  
<http://priyom.org>

Internetowy radio-portal środowiska krótkofalowców, nasłuchujących tzw. radiostacji numerycznych (*number radios*), czyli nominalnie pirackich

radiostacji krótkofalowych, które podejrzewane są o nadawanie komunikatów – zwykle ciągów cyfr, liczb, słów, liter, lub innych dźwięków – w celach szpiegowsko-militarnych. Poszczególne członkowie społeczności transmitują prowadzone przez siebie nasłuchy w różnych częściach świata, które układają się w ramówkę internetowego radia. Część transmisji prowadzonych jest jednak bez przerwy i te znajdują się poza zbiorczą ramówką. Strona zawiera także przygotowane podcasty, gdzie prowadzone są rozmowy związane z tematyką *number radios*.

**RADIO APOREE** <sup>29</sup>  
<https://aporee.org>

Mapy dźwiękowe tak silnie nasycone materiałami – oraz opcjami odsłuchu – że stają się hybrydalną formą radiową, którą można organizować i słuchać wedle playlist. A wszystko to w oparciu o ciągle rosnącą bazę nagrań terenowych, którą stopniowo przekształcono w reaktywną bazę danych. Ale na tym nie koniec, w odmetach strony znajdziemy też trasy spacerów dźwiękowych w poszerzonej internetowo rzeczywistości (tzw. *miniatures for mobiles*), lub instrukcje Tetsuo Kagawy jak skonstruować własny nadajnik.

**RADIO CONTINENTAL DRIFT** <sup>27</sup>  
<https://radiocontinentaldrift.wordpress.com>

Projekt, czy raczej sieć projektów artystki radiowej i aktywistki Claudi Wagener, przemierzającej Afrykę i tworzącej radiowe dzienniki i mapy dźwiękowe, a także realizującej projekty wspierające *community radios*. Blog Wagener to centrum szerokiej sieci, która tworzy bazę danych dotyczących środowisk radiowych w różnych państwach Afryki – ze szczególnym naciskiem na twórczość radiową kobiet. Wagenener zbiera te kontakty, a także prezentuje te środowiska poprzez miksy, playlisty, słuchowiska, itd. Ogromna baza nagrań dostępna jest na [www.archive.org](http://www.archive.org). Natomiast na blogu można znaleźć również dalsze odnośniki do innych obszarów dźwiękowej twórczości Wagener. ■



# Inne konstelacje

